

INSTITUT FOR
MENNESKE
RETTIGHEDER

INUIT PISINNAATITAAFFII PILLUGIT SIUNNERSUISOQATIGIIT
RÁDET FOR MENNESKERETTIGHEDER

AFFALD I GRØNLAND
HÅNDBERES
UTILSTRÆKKELT
OG INDEBÆRER
SUNDHEDSRISIKO FOR
BEFOLKNINGEN

AFFALD I GRØNLAND HÅNDBTERES UTILSTRÆKKELIGT OG INDEBÆRER SUNDHEDSRISIKO FOR BEFOLKNINGEN

Hovedforfatter: Anncathrine Carl

Redaktion: Grønlands Råd for Menneskerettigheder, Louise Bro Davidsen og
Nadja Filskov.

Ansvarlig: Maria Ventegodt

Oversættelse til grønlandsk: Maybritt Lyngø

Fotos: Arnajaraq Støvlbæk

Grafisk design: Hedda Bank

Tryk: Nuuk Offset

ISBN: 978-87-7570-130-8

e-ISBN: 978-87-7570-131-5

© 2023 Grønlands Råd for Menneskerettigheder og Institut for Menneskerettigheder
– Danmarks Nationale Menneskerettighedsinstitution

Denne publikation eller dele af den må reproduceres til ikke-kommerciel brug med
tydelig angivelse af kilden.

Vi tilstræber, at vores udgivelser bliver så tilgængelige som muligt. Vi bruger f.eks.
store typer, korte linjer, få orddelinger, løs bagkant og stærke kontraster.

Læs mere om tilgængelighed på www.menneskeret.dk/tilgaengelighed

FN's specialrapportør for farligt affald anbefalede i 2017

Grønland at øge overvågningen af lossepladser, sikre opsynet med arbejdsforhold, og tage skridt til at stoppe med at anvende deponeringsanlæg og afbrænde affald.

Specialrapportøren anbefalede også, at Danmark identificerer og fjerner alt militært affald i Grønland, der ikke er ønsket af det grønlandske folk.

Ved samme anledning udtalte specialrapportøren, at stater i overensstemmelse med internationale standarder skal sikre fjernelsen af forurenede krigsaffald, ikkeeksploderet krigsmateriale og materielt udstyr.

Utilstrækkelig håndtering af farligt affald kan medføre krænkelse af menneskerettighederne. Miljøgifte kan påvirke personers helbred og dermed deres ret til sundhed, liv og privatliv. Institut for Menneskerettigheder og Grønlands Råd for Menneskerettigheder fremhæver to områder, hvor forebyggelsen og indsatsen mod skadelig forurening bør forbedres i Grønland.

EN MENNESKERET TIL SUNDHED OG ET SUNDT MILJØ

Retten til sundhed og retten til et sundt miljø er menneskerettigheder, som er beskrevet og beskyttet i en lang række internationale konventioner.¹ Blandt andet i FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, som er retligt bindende for Danmark og Grønland. Efter konventionens artikel 12 skal stater – heriblandt Grønland – anerkende enhver persons ret til at nyde den højst opnåelige fysiske og psykiske sundhed. Konventionen medfører en forpligtelse til gradvist at forbedre alle sider af miljø- og industriel hygiejne. Stater, som har

tiltrådt konventionen, er endvidere forpligtet til at forebygge sygdomme.²

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, som også er retligt bindende for Danmark og Grønland, indeholder ingen udtrykkelig ret til sundhed eller et sundt miljø. Ifølge Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol skal retten til privatliv efter konventionens artikel 8 dog forstås i bred forstand, hvorfor retten til sundhed kan være beskyttet under Menneskerettighedskonventionen.³ Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har endvidere anerkendt, at miljø- og naturspørgsmål skal

ANBEFALINGER

Institut for Menneskerettigheder og Grønlands Råd for Menneskerettigheder anbefaler, at:

- Naalakkersuisut i samarbejde med kommunerne etablerer lossepladser, der kan klassificeres som kontrollerede affaldsdepoter, og sikrer, at affald bliver opbevaret og håndteret, så der ikke udledes giftige kemikalier.
- Grønland og Danmark giver offentligheden øget adgang til viden om planer for oprydning og sanering efter militæranlægget Camp Century.

Inatsisartut vedtog under efterårssamlingen 2022, at Grønland ophæver sit territoriale forbehold og tiltræder Stockholmkonventionen om svært nedbrydelige organiske miljøgifte.

Forbrændingsanlæggene i Sisimiut og Ilulissat er ikke store nok til alt brændbart affald. I stedet deponeres det permanent på affaldsdumpen. Her dumpen i Sisimiut, oktober 2022.

fortolkes ind i konventionen, når retten til liv eller privatliv bliver undermineret på grund af miljøskader eller risiko for fremtidige miljøskader eller naturkatastrofer. Derfor har Menneskerettighedsdomstolen eksempelvis behandlet sager om luftforurening,⁴ affaldsophobning,⁵ udsættelse for asbest,⁶ styrtfloder,⁷ mudderskred⁸ og metanekspllosioner⁹ i sammenhæng med retten til liv efter konventionens artikel 2 og retten til hjemmet og privatliv efter artikel 8.

Menneskeretsdomstolen har blandt andet udtalt, at stater kan have en forpligtelse til at regulere autorisationen, opførelsen, operationen, sikkerheden og monitoreringen af farlige industrielle aktiviteter og særligt aktiviteter, der kan være skadelige for miljøet og sundheden.¹⁰

Dette kan indebære, at stater bør indføre effektive og proportionelle tiltag, der vil forebygge risikoen for alvorlige og uoprettelige miljøskader. Også selvom der endnu ikke er dokumenteret nogen konsekvenser af miljøpåvirkningen.¹¹

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har også udtalt, at indsamlingen, behandlingen og bortskaffelsen af affald er farlige aktiviteter, hvor staten er forpligtet til at indføre rimelige og tilstrækkelige tiltag for at beskytte retten til privatliv, hjemmet og at leve i et sikkert og sundt miljø. En stats langvarige manglende evne til at sikre, at affaldshåndteringen fungerer ordentligt, kan dermed medføre en krænkelse af Menneskerettighedskonventionens artikel 8 om ret til privatliv.¹²

FN har siden årtusindeskiftet også vedtaget en række særlige konventioner i forbindelse med afholdelsen af FN-konferencer rundt omkring i verden – typisk navngivet efter værtsbyen for konferencen – som er særligt relevante i forhold til retten til miljø.

FN's Stockholmkonvention fra 2001 om vedvarende organiske miljøgifte indeholder krav om at skulle nedbringe og på sigt stoppe udledningen af svært nedbrydelige organiske miljøgifte. Det omfatter blandt andet dioxiner, som kan være hormonforstyrrende og kræftfremkaldende. Efter konventionens artikel 3, stk. 2, litra a, skal en stat beskytte menneskers sundhed og miljøet ved at træffe de fornødne foranstaltninger til at minimere eller forhindre

udslip af de farlige stoffer. I 2004 tiltrådte Danmark konventionen, men der er taget territorielt forbehold i forhold til Grønland.¹³ I november 2022 har et flertal i Inatsisartut stemt for at ophæve dette forbehold.¹⁴

FN's Århuskonvention fra 1998 om adgang til oplysninger, offentlig deltagelse i beslutningsprocesser samt adgang til klage og domstolsprøvelse på miljøområdet indeholder en lang række krav til stater med det formål at sikre retten til at leve i et sundt miljø. Stater skal blandt andet sikre en lettilgængelig adgang til miljøoplysninger, udgive miljørapporter, tilskynde virksomheder til jævnlige at informere offentligheden om deres aktiviteter, give befolkningen mulighed for at deltage i beslutningsprocesser i større naturforvaltningsprojekter, og sørge for klageadgange. I 2003 tiltrådte Danmark konventionen, men der er taget territorielt forbehold i forhold til Grønland.¹⁵ FN's Minamatakonvention fra 2013 om kviksølv fastsætter restriktioner for blandt andet udvinding, tilsætning, handel, fremstilling, håndtering og oplagring af kviksølv. Formålet med konventionen er at beskytte menneskers sundhed og miljøet mod kviksølvs skadelige påvirkning,¹⁶ og er opkaldt efter en by i Japan, hvor et stort antal mennesker i 1950'erne døde af sygdom forårsaget af kviksølvforgiftning.¹⁷ I 2017 tiltrådte Danmark konventionen,¹⁸ og i 2021 blev det territoriale forbehold i forhold til Grønland fjernet.¹⁹

Det følger af ILO Konvention nr. 169 fra 1989 om oprindelige folk og stammefolk i selvstændige staters artikel 4, stk. 1, at der, efter behov, skal vedtages særlige foranstaltninger med henblik på at sikre blandt andet det oprindelige folks miljø. Regeringer skal i samarbejde med folket træffe foranstaltninger med henblik på at beskytte og bevare miljøet i de områder, det oprindelige folk bor i.²⁰ Danmark har tiltrådt ILO-konventionen, og den er dermed juridisk bindende.²¹

Efter FN's Erklæring om oprindelige folks rettigheders artikel 29, stk. 2, skal stater indføre effektive foranstaltninger for at sikre, at der ikke

bliver opbevaret eller fjernet farligt materiale på landområder eller territorier tilhørende oprindelige folk uden deres frie, forudgående og informerede samtykke. Det fremgår videre af samme bestemmelses stk. 3, at stater skal indføre effektive foranstaltninger for at sikre, at der udvikles og etableres programmer for at overvåge, vedligeholde og genoprette helbredet af det folkefærd, der er påvirket af det farlige materiale. Erklæringen er ikke juridisk bindende, men er politisk set det mest omfattende og detaljerede rettighedskatalog over oprindelige folks rettigheder. Danmark var med til at vedtage erklæringen i 2007,²² og Naalakkersuisut oplyste i 2011, at den stærkt støtter erklæringen og ønsker at gennemføre dens indhold i sit arbejde.²³ I 2017 klagede daværende Naalakkersuisoq for Udenrigsanliggender, Vittus Qujaukitsoq, til blandt andet FN's specialrapportør for oprindelige

folk. Klagerne angik blandt andet Danmarks ansvarstagen for oprydning efter amerikanske militærinstallationer. Kort tid efter blev klagerne dog trukket tilbage.²⁴

FN's specialrapportør for farligt affald anbefalede i 2017 Grønland at øge overvågningen af lossepladser, sikre opsynet med arbejdsforhold, og tage skridt til at stoppe med at anvende deponeringsanlæg og afbrænde affald.²⁵ Specialrapportøren anbefalede også, at Århuskonventionen kommer til at gælde for Grønland,²⁶ og at Danmark identificerer og fjerner alt militært affald i Grønland, der ikke er ønsket af det grønlandske folk.²⁷ Ved samme anledning udtalte specialrapportøren, at stater i overensstemmelse med internationale standarder skal sikre fjernelsen af forurenede krigsaffald, ikkeeksploderet krigsmateriale og materielt udstyr.²⁸

FN'S 17 VERDENSMÅL FOR BÆREDYGTIG UDVIKLING

Delmål 3.9: Inden 2030 skal antallet af dødsfald og sygdomstilfælde som følge af udsættelse for farlige kemikalier samt luft-, vand- og jordforurening væsentligt reduceres.

Delmål 6.3: Inden 2030 skal vandkvaliteten forbedres ved at reducere forurening, afskaffe affaldsdumping og minimere udslip af farlige kemikalier og materialer, og ved at halvere andelen af ubehandlet spildevand og væsentligt øge genanvendelse og sikker genbrug globalt.

Delmål 11.6: Inden 2030 skal den negative miljøbelastning pr. indbygger reduceres, herunder ved at lægge særlig vægt på luftkvalitet og på husholdnings- og anden affaldsforvaltning.

Delmål 12.4: Inden 2020 skal der opnås en miljømæssig forsvarlig håndtering af kemikalier og affald i hele deres livscyklus, og udledning til

luft, vand og jord skal væsentligt reduceres for at minimere negative indvirkninger på menneskers sundhed og miljøet.

Delmål 15.5: Der skal tages omgående og væsentlig handling for at begrænse forringelse af naturlige levesteder, stoppe tab af biodiversitet og, inden 2020, beskytte og forhindre udryddelse af truede arter.

Delmål 16.7: Der skal sikres lydhøre, inkluderende, deltagerbaserede og repræsentative beslutningsprocesser på alle niveauer.

Delmål 16.10: Der skal sikres offentlig adgang til information og beskyttelse af fundamentale frihedsrettigheder i henhold til international lovgivning og internationale aftaler.

LOSSEPLADSER

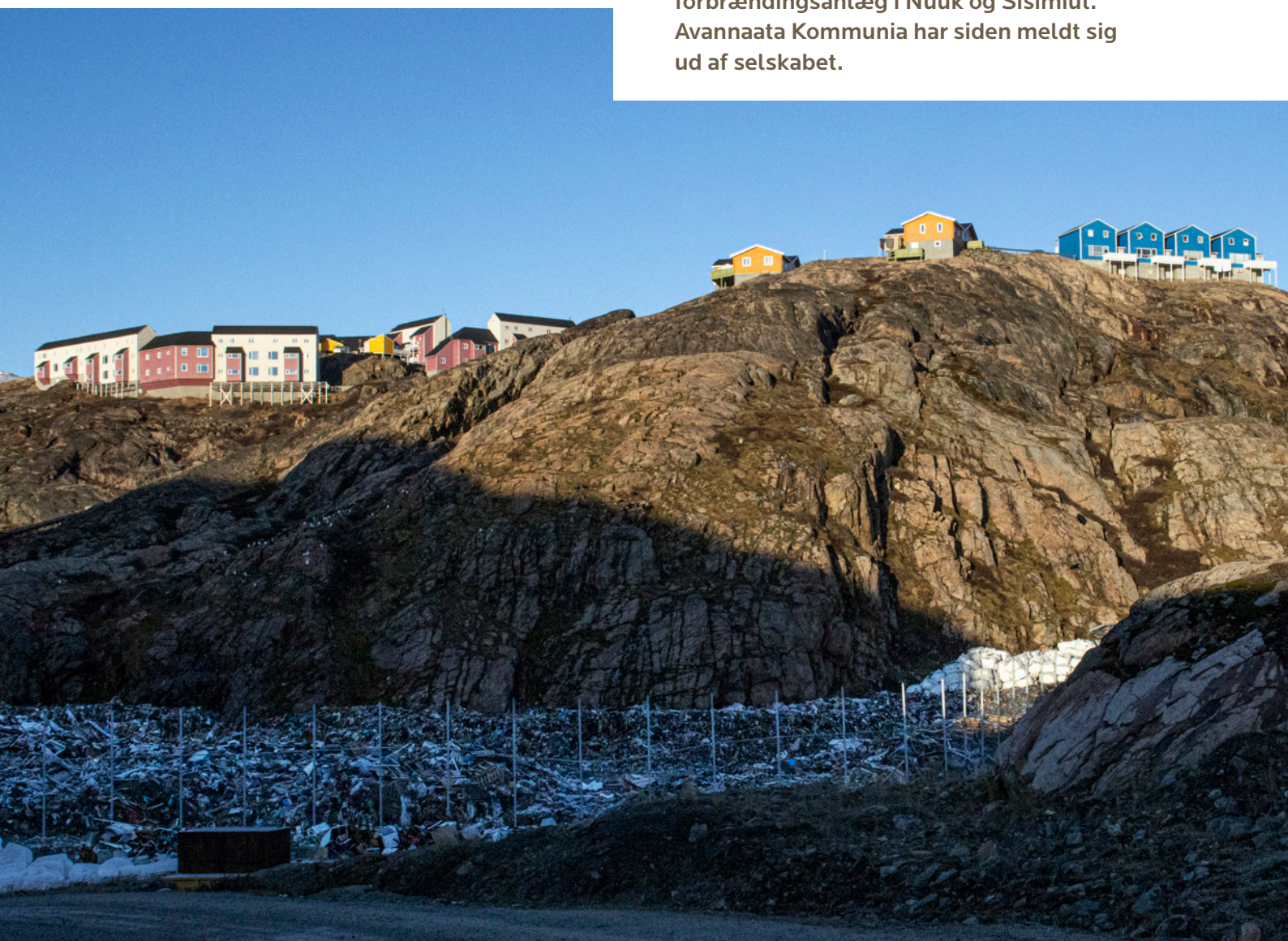
Forurening fra lossepladser er et problem i Grønland, hvor ansvaret for affaldshåndtering er hjemtaget. I praksis er det kommunerne, der varetager håndteringen og bortskaffelsen af affald.²⁹

På landsplan indsamles der ikke løbende og systematisk data inden for affaldshåndteringsområdet.³⁰ Det er derfor svært at følge udviklingen i eksempelvis affaldsmængder, affaldstyper og mængden af giftige kemikalier, herunder særligt dioxin. Og det er vanskeligt at holde øje med, om indførte tiltag og regler har en tilstrækkelig effekt.

I 2020 fandtes der endnu ikke lossepladser, der kunne klassificeres som kontrollerede affaldsdepoter, der er organiseret i områder med forskellige typer af affald og er miljøgodkendte

af Naalakkersuisut. Affaldet opbevares derfor ikke fuldt ud miljømæssigt forsvarligt, og i mange bygder og enkelte byer findes der stadigvæk lossepladser, som er ukontrollerede. I 2020 var det ifølge en oversigt fra Naalakkersuisut 47 ud af Grønlands i alt 73 lossepladser, der var betegnet som decideret ukontrollerede.³¹ Det betyder blandt andet, at affald bliver opbevaret uden at kontrollere for gas, lugt, støv, skadedyr, eller forurenede regnvand, der kan gøre skade på grund- og drikkevand. Det er generelt en udfordring, at der produceres mere affald, end der er kapacitet til at forbrænde. Det betyder, at affald hober sig op på lossepladserne.

Grønlands fem kommuner gik i 2019 sammen om at etablere affaldsselskabet ESANI, der skal stå for driften af to kommende forbrændingsanlæg i Nuuk og Sisimiut. Avannaata Kommunia har siden meldt sig ud af selskabet.

ned. Over halvdelen af forbrændingsanlæggene i hele Grønland var i 2020 ikke i drift.³² Forbrændingsanlæg i nogle byer er derudover ikke i stand til at håndtere al brændbart affald. Det giver sundhedsskadelige lossepladser, hvor affaldet bliver afbrændt i det fri for at skabe plads til mere affald. De små affaldsforbrændingsanlæg, der findes i nogle af bygderne, har begrænset miljøbeskyttelse og kan ikke rense den udledte røg i tilstrækkelig grad. Således bliver der udledt giftige og sundhedsskadelige kemikalier som dioxin, der ophobes i is, fødevarer og mennesker.³³

I 2018 blev der indgået en politisk aftale mellem Naalakkersuisut og kommunerne om, at der skal skabes to landsdækkende affaldsforbrændingsanlæg med tilstrækkelig lagerkapacitet, som affald fra hele landet kan transporteres til for at blive håndteret miljø- og sundhedsmæssigt forsvarligt.³⁴ Det fremgår af affaldshandlingsplanen for 2020-2031, at de nye forbrændingsanlæg skal etableres i Sisimiut og Nuuk, og at alle forbrændingsanlæg fra 2024 skal overholde EU's forbrændingsdirektivs krav til eksempelvis rensning af røggas.³⁵

I 2018 vedtog Inatsisartut oprettelsen af Miljøfonden, der skal medvirke til at styrke miljøforholdene i Grønland. Fondens midler, der administreres af Naalakkersuisut, kan anvendes til at støtte aktiviteter som eksempelvis etablering eller opgradering af forbrændingsanlæg og affaldsløsning samt håndtering af affald. Kommunerne skal selv søge fonden om midler. Der er således positive tiltag på området, herunder ved oprettelsen af fonden og ved ophævelsen af forbeholdet til Stockholmkonventionen. Der er dog fortsat akut behov for målrettede tiltag fra Naalakkersuisut, der sikrer, at affald ikke bliver opbevaret og bortskaffet på en måde, der udgør en sundhedsrisiko for befolkningen.

OPLYSNING OM OPRYDNING EFTER MILITÆRBASEN CAMP CENTURY

Som konsekvens af USA's militære aktiviteter i Grønland, findes der en række efterladte militære

anlæg og farligt affald i form af blandt andet sundhedsskadeligt radioaktivt materiale og farlige miljøgifte som Poly-Chlorerede Biphenyler (PCB).

Camp Century blev i 1959-1960 placeret under Grønlands indlandsis af USA og er ikke længere i brug. Militæranlægget fik sin strøm fra en indlagt atomreaktor, og skulle kunne huse flere hundrede mennesker under isen.³⁶ Der har været bekymring for, at affald efter basen i form af radioaktiv- og miljøgiftigt materiale vil komme op til overfladen, i takt med at klimaforandringerne smelter isen.³⁷ Forholdene omkring det gamle militæranlæg er blevet undersøgt af forskere tilknyttet De Nationale Geologiske Undersøgelser for Danmark og Grønland (GEUS), hvilket resulterede i en undersøgelse, som blev offentliggjort i 2021. Ifølge undersøgelsen forventes affaldet fra Camp Century ikke at smelte ud af indlandsisen i dette århundrede (frem til år 2100). Smeltevand forventes heller ikke at ville nå affaldet i løbet af dette århundrede.³⁸ I undersøgelsen forholder GEUS sig ikke til perioden efter år 2100.

I 2018 indgik Danmark og Grønland en aftale om oprydning efter militære anlæg anlagt under 2. verdenskrig og i 1950-erne efter aftaler mellem USA og Danmark. Aftalen omfatter alle de anlæg, som ikke længere er militært aktive, og hvor der ikke er indgået anden aftale.³⁹ Aftalen omfatter ikke militærbasen Camp Century.

Efter Grønlands Råd for Menneskerettigheder og Institut for Menneskerettigheders vurdering, bør Danmark og Grønland overveje muligheden for øget offentlighed om planer for oprydningen og saneringen efter militæranlægget. Selvom miljø- og sundhedsrisikoen ikke er akut, er der efter rådets og instituttets vurdering behov for offentligt tilgængelige oplysninger om, hvorledes disse fremtidige risici vil blive imødegået. Dette skal navnlig ses i lyset af de menneskeretlige forpligtelser til at gennemføre fornødne tiltag for at forebygge risikoen for alvorlige og uoprettelige miljøskader og beskytte befolkningen mod sundhedsrisici.

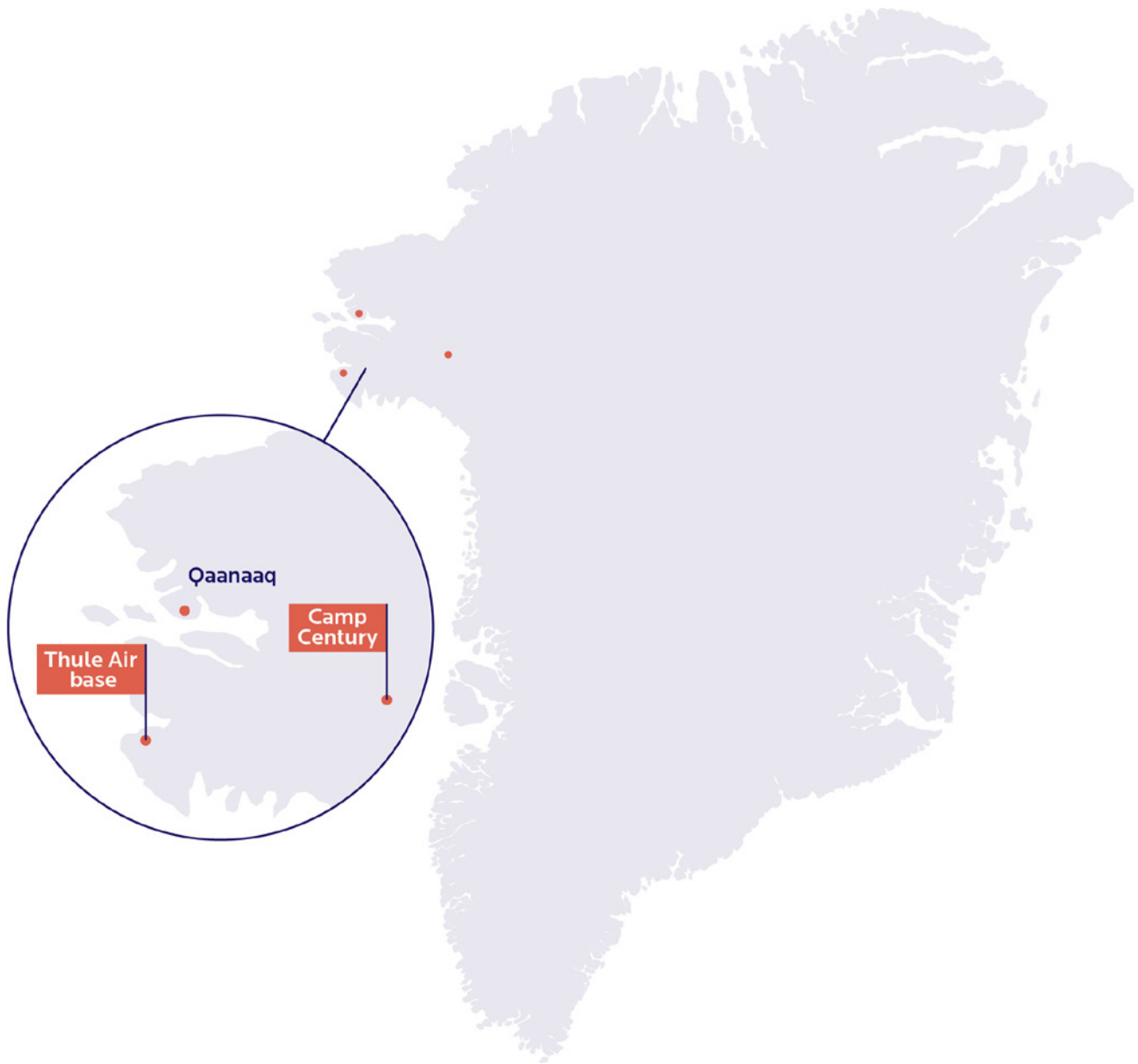

Illustration: Michael Länger

SLUTNOTER

- 1 Se blandt andet FN's Racediskriminationskonventions artikel 11, FN's Kvindekonventions artikel 12, FN's Børnekonventions artikel 24 og FN's Handicapkonventions artikel 25.
- 2 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheds artikel 12, stk. 2, litra b og c.
- 3 Se blandt andet Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, López Ostra mod Spanien, 9. december 1994, sagsnummer 16798/90: Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, Brincat og andre mod Malta, sagsnummer 60908/11, 62110/11, 62129/11, 62312/11 og 62338/11.
- 4 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, López Ostra mod Spanien, 9. december 1994, 24. oktober 2014, sagsnummer 16798/90
- 5 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, di Sarno og andre mod Italien, 10. april 2012, sagsnummer 30765/08.
- 6 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, Brincat og andre mod Malta, sagsnummer 60908/11, 62110/11, 62129/11, 62312/11 og 62338/11.
- 7 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, Kolyadenko og andre mod Rusland, 9. juli 2012, sagsnummer 17423/05, 20534/05, 20678/05, 23263/05, 24283/05 og 35673/05.
- 8 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, Budayeva og andre mod Rusland, 29. september 2008, sagsnummer 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 og 15343/02.
- 9 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, Öneriyildiz mod Tyrkiet, 30. november 2004, sagsnummer 48939/99.
- 10 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, Tătar mod Rumænien, 6. juli 2009, sagsnummer 67021/01, præmis 88.
- 11 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, Tătar mod Rumænien, 6. juli 2009, sagsnummer 67021/01, præmis 109.
- 12 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, di Sarno og andre mod Italien, 10. april 2012, sagsnummer 30765/08, præmis 112.
- 13 Bekendtgørelse nr. 29 af 14. oktober 2004 af Stockholmkonventionen af 22. maj 2001 om persistente organiske miljøgifte.
- 14 Inatsisartut - Efterårssamling 2022, Punkt 124 om forslag til Inatsisartutbeslutning om, at Grønlands Selvstyre ophæver det territoriale forbehold for Grønland i relation til Stockholmkonventionen. Tilgængelig på grønlandsk og dansk på: <https://ina.gl/samlinger/oversigt-over-samlinger/samling/punktliste/>.
- 15 Bekendtgørelse nr. 10 af 13. marts 2003 af Århus-konventionen af 25. juni 1998 om adgang til oplysninger, offentlig deltagelse i beslutningsprocesser samt adgang til klage og domstolsprøvelse på miljøområdet.
- 16 Minamatakonventionens artikel 1.
- 17 FN's temaside om Minamatakonventionen. Tilgængelig på engelsk på: <https://www.mercuryconvention.org/en>.
- 18 FN's oversigt over parter og underskrifter til FN's Minamatakonvention. Tilgængelig på engelsk på: <https://www.mercuryconvention.org/en/parties/dnk>.
- 19 FN, Minamata Convention on Mercury: Denmark: Withdrawal of declaration relating to the territorial exclusion in respect of Greenland, 11. februar 2021. Tilgængelig på engelsk på: <https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2021/CN.61.2021-Eng.pdf>.
- 20 ILO Konvention nr. 169 af 28. juni 1989 vedrørende oprindelige folk og stammefolk i selvstændige stater artikel 7, stk. 4.
- 21 Bekendtgørelse nr. 97 af 9. oktober 1997 af ILO Konvention nr. 169 af 28. juni 1989 vedrørende oprindelige folk og stammefolk i selvstændige stater. Bekendtgørelse nr. 97 af 9. oktober 1997 af ILO Konvention nr. 169 af 28. juni 1989 vedrørende oprindelige folk og stammefolk i selvstændige stater.
- 22 FN, General Assembly official records, 61st session: 107th plenary meeting, A/61/PV.107, 13. September 2007. Tilgængelig på engelsk på: <https://digitallibrary.un.org/record/606764?ln=en>.
- 23 Human Rights Council, National report submitted in accordance with paragraph 15 (a) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1 Denmark, 17. februar 2011, A/HRC/WG.6/11/DNK/1, punkt 109.
- 24 Se blandt andet Berlingske, "Grønland trækker klage til FN over Danmark tilbage": <https://www.b.dk/politiko/groenland-traekker-klage-til-fn-over-danmark-tilbage> og Information, "Grønland klager over Danmark til FN" <https://www.information.dk/udland/2017/05/groenland-klager-danmark-fn>
- 25 FN's Menneskerettighedsråd, Report of the Special Rapporteur on the implications for human rights of the environmentally sound management and disposal of hazardous substances and wastes on his mission to Denmark and Greenland, A/HRC/39/48/Add.2, 14. november 2018, punkt 84, litra e-f.
- 26 FN's Menneskerettighedsråd, Report of the Special Rapporteur on the implications for human rights of the environmentally sound management and

- disposal of hazardous substances and wastes on his mission to Denmark and Greenland, A/HRC/39/48/Add.2, punkt 84(a).
- 27 FN's Menneskerettighedsråd, Report of the Special Rapporteur on the implications for human rights of the environmentally sound management and disposal of hazardous substances and wastes on his mission to Denmark and Greenland, A/HRC/39/48/Add.2, 14. november 2018, punkt 84, litra c.
- 28 FN's Menneskerettighedsråd, Report of the Special Rapporteur on the implications for human rights of the environmentally sound management and disposal of hazardous substances and wastes on his mission to Denmark and Greenland, A/HRC/39/48/Add.2, 14. november 2018, side 16.
- 29 Naalakkersuisut, Affaldshandlingsplan 2020-2031, 2020, side 12. Tilgængelig på dansk på: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Natur/Affaldshandlingsplan%202020-2031.pdf>.
- 30 Se også Nordisk Ministerråd, Analysis of Nordic regulatory framework and its effect on waste prevention and recycling in the region, 2019, side 75ff. Tilgængelig på engelsk på: <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1304371/FULLTEXT01.pdf>.
- 31 Naalakkersuisut, Affaldshandlingsplan 2020-2031, 2020, side 17. Tilgængelig på dansk på: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Natur/Affaldshandlingsplan%202020-2031.pdf>.
- 32 Naalakkersuisut, Affaldshandlingsplan 2020-2031, 2020, side 15-17. Tilgængelig på dansk på: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Natur/Affaldshandlingsplan%202020-2031.pdf>.
- 33 Nordisk Ministerråd, Analysis of Nordic regulatory framework and its effect on waste prevention and recycling in the region, 2019, kapitel 3.5. Tilgængelig på engelsk på: <https://www.norden.org/en/publication/analysis-nordic-regulatory-framework-and-its-effect-waste-prevention-and-recycling-0>.
- 34 Naalakkersuisut, Ny national løsning på affaldsområdet, 26. september 2018. Tilgængelig på dansk og grønlandsk på: <https://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2018/09/260918-Ny-national-loesning-paa-affaldsomraadet>.
- 35 Naalakkersuisut, Affaldshandlingsplan 2020-2031, 2020, side 35ff. Tilgængelig på dansk på: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Natur/Affaldshandlingsplan%202020-2031.pdf>.
- 36 Se blandt andet ING, Danmark risikerer at skulle rydde op efter amerikansk atomreaktor i Grønland, 5. november 2017. Tilgængelig på dansk på: <https://ing.dk/artikel/danmark-risikerer-at-skulle-rydde-efter-amerikansk-atomreaktor-groenland-207984>; Videnskab.dk, Camp Century: Den hemmelige by under Grønlands indlandsis, 18. december 2017. Tilgængelig på dansk på: <https://videnskab.dk/kultur-samfund/camp-century-byen-under-groenlands-indlandsis>.
- 37 Naalakkersuisut, Danmark undersøger miljøforurening ved Camp Century, 22. februar 2017. Tilgængelig på dansk og grønlandsk på: https://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2017/02/220217_forurening. Resultatet af miljø- og klimaundersøgelser er tilgængelig på engelsk på: <http://campcenturyclimate.dk/cccl/reports.html>.
- 38 Resultaterne af undersøgelsen er udgivet i den videnskabelige artikel Firn Evolution at Camp Century, Greenland: 1966–2100 af B. Vandecrux med flere i tidsskriftet Frontiers Earth Science – Cryospheric Sciences. Tilgængelig på engelsk på: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/feart.2021.578978/full>.
- 39 Se Naalakkersuisut, "Aftale om oprydning i Grønland på plads": http://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2018/01/110118_miljoeaftale

INSTITUT FOR
MENNESKE
RETTIGHEDER

INUIT PISINNAATTAAFFII PILLUGIT SIUNNERSUISOQATIGIIT
RÁÐET FOR MENNESKERETTIGHEDER